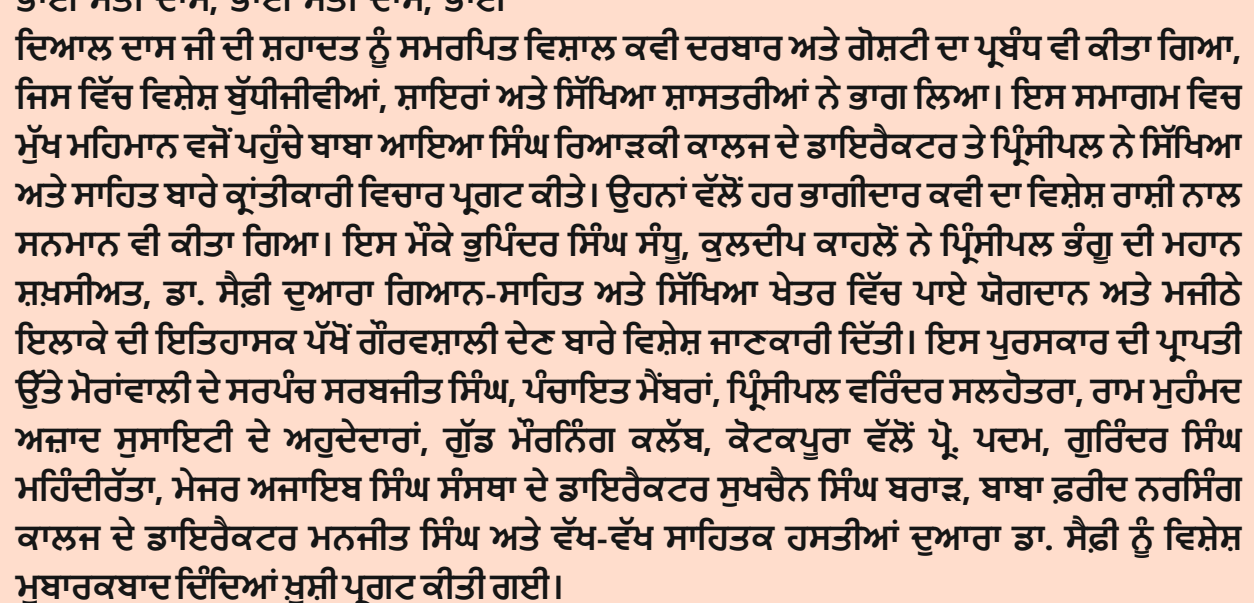

ਕੰਧ ਸਰਹੰਦ ਵਾਲੀ

ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸੀ ਜੋ ਲਾਲ ਦੁਲਾਰੇ
ਦੇ ਚਮਕੌਰ ਜੰਗ ਤੇ ਦੇ ਨੀਹਾਂ ਖਿਲਾਰੇ।

ਗੜੀ ਚਮਕੌਰ ਵਾਲੀ ਵੈਰੀ ਥੱਕ ਹਾਰੇ
ਲੱਖ ਫੌਜਾਂ ਤੇ ਗੁਰਫਰਜ਼ੰਦ ਪੈ ਗਏ ਭਾਰੇ।।

ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਰਣ ਅੜ ਗਏ
ਡਾਹਢੇ ਮੁਗ਼ਲ ਜਰਨੈਲਾਂ ਸੰਗ ਲੜ ਗਏ।

ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾਲ ਪਾਰ ਬੁਲਾ ਗਏ
ਨਿਸ਼ਾਨ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਅੰਬਰੀ ਝੁਲਾ ਗਏ।।

ਬਾਜ਼ਾ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਥਾਪੜਾ ਗਏ ਸੀ ਚਾਵਾਂ
ਮੌਤ ਬਣਾ ਲਾੜੀ ਰਣ ਵਿੱਚ ਲਈਆਂ ਲਾਵਾਂ।

ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ ਛੋਟੇ ਲਾਇਆ ਜੈਕਾਰਾ
ਸੁਣ ਗਿੱਲਿਆ ਮੁਗ਼ਲ ਸਾਮਰਾਜ ਸਾਰਾ।।

ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਖੜ ਬਣ ਆ ਗਏ
ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੇ ਸੱਥਰ ਵਿਛਾ ਗਏ।

ਉਮਰ ਸੀ ਕੱਚੀ ਫੇਜ਼ ਪੱਕੀ ਪਾਏ ਘੇਰੇ
ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੀ ਆਣ ਖਲੋਤੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ।।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਆਹੂ ਲਾ ਗਏ
ਲੜ ਦਲੇਰੀ ਅੰਤ ਫ਼ਤਿਹ ਬੁਲਾ ਗਏ।

ਗੁਰੂਜੀ ਫਰਜ਼ੰਦ ਕੌਮ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਗਏ
ਪਿਤਾ ਹਿੰਦ ਤੋਂ ਵਾਰ ਰੀਤ ਚਲਾ ਗਏ।।

ਗੰਗੂ ਵਰਗੇ ਵੀ ਛੁਰਾ ਪਿੱਠ ਮਾਰਿਆ
ਮੇਹਰਾਂ ਖਾਤਿਰ ਕੁੰਜ ਸੱਪ ਦਾ ਉਤਾਰਿਆ।

ਮੁਖਬਰੀ ਸਦਕਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ
ਲਖ਼ਤੇ ਜ਼ਿਗਰਾਂ ਨੂੰ ਕਚਹਿਰੀ ਖੜਾ ਦਿੱਤਾ।

ਕਈ ਸੁੱਚੇ ਨੰਦਾਂ, ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨਾਂ
ਜ਼ਾਲਮ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਤਰਜ਼ਮਾਨੀ ਹੀ ਸ਼ਾਨਾਂ।।

ਝੂਠੇ ਵਜ਼ੀਰ ਫਤਵਾਂ ਨੀਹਾਂ ਦਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ
ਅਧਰਮੀਆਂ ਚ ਨਾਂ ਆਪਣਾ ਖੁਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਨੀਹਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਖੜ੍ਹਨ ਚੱਪਣੀਆਂ ਵੱਢਤੀਆਂ
ਸ਼ਾਸ਼ਲ ਬੇਗ ਬਾਸ਼ਲ ਬੇਗ ਰੂਹਾਂ ਕੱਢਤੀਆਂ।।

ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਫ਼ਤਿਹ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਾ ਗਏ
ਠੰਡੇ ਬੁਰਜ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰ ਕੌਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ।

ਸੰਗਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੇੜ ਮੇਲੇ ਸਰਹੰਦ ਜ਼ਰੂਰ ਆਇਓ
ਪਰ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਕੋਈ ਮਨਾਇਓ।।

ਬਨਾਰਸ ਨੂੰ ਵਾਰਾਣਸੀ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?~

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਐਸਐਸ ਰਾਜਮੌਲੀ ਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ ‘ਵਾਰਾਣਸੀ’ ਸੁਰਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਹੇਸ਼ ਬਾਬੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਯੰਕਾ ਚੋਪੜਾ ‘ਵਾਰਾਣਸੀ’ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਚਰਚਿਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ, ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਕੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਰਾਣਸੀ ਨਾਮ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ।

ਆਓ, ਅੱਜ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ : ਵਾਰਾਣਸੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਨਗਰੀ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਨਿਵਾਸ-ਸਥਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਹੱਤਵ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਸਥਿਤ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਮੰਦਰ ਵਰਗੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੰਦਰਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ।

ਵਾਰਾਣਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵਰੁਣਾ ਅਤੇ ਅਸੀ ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਨਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਪਾਸੇ ਵਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰਾਣਸੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ– ਦੋ ਨਦੀਆਂ ਵਰੁਣਾ ਅਤੇ ਅਸੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਵਾਰਾਣਸੀ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਬਨਾਰਸ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਰਾਣਸੀ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਬਨਾਰਸ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ 24 ਮਈ 1956 ਨੂੰ ਵਾਰਾਣਸੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਸ਼ੀ ਜਾਂ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਨਾਰਸ ਨਾਮ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਬਨਾਰਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬਨਾਰ ਰਾਜਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਨਾਰ ਰਾਜਾ ਮੁਹੰਮਦ ਗੌਰੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਬਨਾਰਸ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਧਾਰਮਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਰਾਣਸੀ ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

‘ਕਾਸ਼ੀ’ ਨਾਮ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ “ਕਾਸ਼” ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਚਮਕਣਾ ਜਾਂ ਰੌਸ਼ਨੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ – ਚਮਕਦੀ ਨਗਰੀ ਜਾਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ। ਇੱਕ ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਨਾਮ ਰਾਜਾ ਕਾਸ਼ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਇਸਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਅਦਾਕਾਰ ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੇ ਨਿਭਾਈ ਸੀ, ਇਸ ਨਕਸਲੀ ਮਿੱਤਰ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਯਾਰੀ।

ਦੇਸ਼ ਤੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਫਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਬਾਈ ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਆਖਰੀ ਸਾਹਾਂ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਪੇਂਡੂ ਰਹਿਤਲ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੁਆਨੀ ਪਹਿਰੇ ਦੇ ਯਾਰਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਿਭਿਆ ਸੀ।

ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਇੱਕ ਯਾਰ ਸੀ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਮਾਹਮਦਪੁਰ ਦਾ ਨਕਸਲੀ ਕਾਰਕੁੰਨ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਅੰਡਰ ਗਰਾਊਂਡ ਰਿਹਾ ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਵੀ ਧਰਮਿੰਦਰ ਦੇ ਖੰਡਾਲਾ ਵਾਲੇ ਫਾਰਮ ‘ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲਏ ਸਨ।

ਧਰਮਿੰਦਰ ਅਤੇ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਰੀ ਉਸ ਵਕਤ ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਦ ਧਰਮਿੰਦਰ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਅਪਰੇਟਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਲਗਵਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮਤੀ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਮਾਹਮਦਪੁਰ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਧਰਮਿੰਦਰ ਦਾ ਡੇਰਾ ਕਾਮਰੇਡ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਤਿੰਨ ਭਰਾ ਤੇ ਤਿੰਨ ਭੈਣਾਂ ਵਾਲਾ ਭਰਿਆ ਪੂਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ।

ਧਰਮਿੰਦਰ ਦੀ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਯਾਰੀ ਸੀ, ਆਥਣੇ ਇਕੱਠੇ ਘਰ ਦੀ ਕੱਢੀ ਦਾ ਪੈਂਗ ਵੀ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੇ ਚਿੱਤ ਚੇਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਿਸਮਤ ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਦਾ ਕਿੱਥੋਂ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਦ ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੇ 1957-58 ਵਿੱਚ ਬੰਬੇ ਜਾ ਕੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸਮਤ ਅਜਮਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਈਆ ਪੌਲਿਉਂ ਦੇ ਕੇ ਤੋਰਿਆ ਸੀ।

ਉਧਰ ਫਿਲਮ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਧਰਮਿੰਦਰ ਦੀ ਗੁੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਵਕਤ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਅਛੂਤਾ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ। ਕਾਮਰੇਡ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ ਵਿਚ ਸੀ, 1964 ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪੈਣ ‘ਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਐਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ 1967 ਵਿਚ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਚੱਲੀ ਤਾਂ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਰਵਰੀ 1969 ਨੂੰ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਨਕਸਲਬਾੜੀਆਂ ਦਾ ਤਿੰਨ ਰੋਜ਼ਾ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੁਆਬੇ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਬੁਝਾ ਸਿੰਘ, ਗੰਧਰਵ ਸੈਨ, ਹਰਦਿਆਲ ਪੁਨੀ, ਸਰਬਜੀਤ ਦੁਸਾਂਝ, ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ, ਪਰਮਾਨੰਦ ਭਸੌੜ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੱਧਾਹੂਰ, ਜਮਾਂਦਾਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੱਧਾਹੂਰ, ਉਸ ਦੀ ਬੇਟੀ ਬੇਬੀ ਉਰਫ਼ ਬਲਦੇਵ ਕੌਰ (ਜੋ ਅਪਾਹਜ ਹੈ), ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਪੁਰੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਪੁਰੀ, ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਮਾਹਮਦਪੁਰ, ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਮਾਹਮਦਪੁਰ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਇਸ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਮਾਹਮਦਪੁਰ, ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਮਾਹਮਦਪੁਰ, ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਮਾਹਮਦਪੁਰ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਪੁਰੀ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਪੁਰੀ ਪੰਜ ਜਣਿਆਂ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਵਕਤੀ ਤੁਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਵਕਤ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਧੀਆਂ ਦਾ ਬਾਪ ਸੀ, ਪਰ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਬੜੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਿਰਾਂ ‘ਤੇ ਖੱਫਣ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਘਰ ਪਰਵਾਰਾਂ ਤੇ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮੋਹ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਨਕਲਾਬ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ ਸਨ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਲੋਕ ਕਵੀ ਸੰਤ ਰਾਮ ਦੁਦਾਸੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ‘ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੁਰੇ ਹੋਏ ਪੁੱਤ ਨੀ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੇ ਤੇਰੇ ਮਹਿਲੀਂ ਵੜੇ ਕਿ ਵੜੇ।’ ਉਸ ਵਕਤ ਸਟੇਟ ਨੇ ਜਬਰ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਕੁਹਾੜਾ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਨਕਸਲੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ। ਪਰਵਾਰਾਂ ‘ਤੇ ਤਸੱਦਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਾਹਮਦਪੁਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅੰਡਰ ਗਰਾਊਂਡ ਤਿੰਨੇ ਨਕਸਲੀਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ‘ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਤਸੱਦਦ ਹੋਇਆ। ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ, ਪਤਨੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ, ਭਰਜਾਈ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬੱਧੀ ਠਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

1972-73 ਵਿਚ ਨਕਸਲੀ ਪਾਰਟੀ ਵੀ ਸਟੇਟ ਜਬਰ ਅੱਗੇ ਟਿਕ ਨਾ ਸਕੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਟੁੱਟ ਫੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈ, ਕਈ ਗਰੁੱਪ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਗੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਕਾਮਰੇਡ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ।

ਨਾ ਉਹ ਘਰ ਮੁੜ ਸਕਦੇ ਸਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਗਰੁੱਪ ਨਾਲ ਚੱਲ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਗਰੁੱਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਠੀਕ ਆਖਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਨਛੱਤਰ ਘਰ ਮੁੜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਭਟਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਘਰ ਮੁੜਨ ‘ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਮਾਰ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀ, ਕਿਉਂਕਰ ਆਏ ਇਨਕਲਾਬ?

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਾਮਰੇਡ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਅੰਡਰ ਗਰਾਊਂਡ ਤਾਂ ਸੀ ਹੀ, ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਡਰ ਗਰਾਊਂਡ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਅਤੇ ਕਿੱਧਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਸ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਸਨ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਲਾਸ਼ ਕਿਧਰੇ ਖੁਦਰ ਬੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਰਾਣਾ ਯਾਰ ਧਰਮਿੰਦਰ ਕੰਮ ਆਇਆ, ਉਹ ਉਸ ਕੋਲ ਬੰਬੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਿਆ। ਉਹ ਨਛੱਤਰ ਨੂੰ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ, ਕਲੀਨ ਸੇਵਨ ਨਛੱਤਰ ਗੋਰਾ ਚਿੱਟਾ ਤੇ ਭਰਵਾਂ ਜੁਆਨ ਸੀ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਆਪਣੇ ਸਰਕਲਾਂ ਵਿਚ ਨਛੱਤਰ ਦੀ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਨੇੜੇ ਬਨਭੌਰਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਲੇ ਵੀ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਘਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਸ਼ਾਇਦ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਜੀਅ ਨਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਰਾਬਤਾ ਨਾ ਰੱਖਿਆ।

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਉਂਝ ਸਾਲ ਛਿਮਾਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੇੜਾ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਰਾਏਕੋਟ ਨੇੜੇ ਕਾਲਸਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨਕਸਲੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ, ਰਾਏਕੋਟ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਮਰੇਡ ਡਾਕਟਰ ਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਗੁਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਉਸ ਦੇ ਭਰੋਸੇਵੰਦ ਟਿਕਾਣੇ ਸਨ। ਉਹ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਦੇ ਖੰਡਾਲਾ ਵਾਲੇ ਫਾਰਮ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਪੱਕੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਸੀ।

ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੰਡਾਲਾ ਫਾਰਮ ‘ਤੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਸਿਰਫ ਐਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ, “ਬਾਈ ਤੁਰ ਗਿਆ!” ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਫੁੱਟ ਫੁੱਟ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।